

УДК 316.42:752

DOI 10.35423/2078-8142.2023.2.1.2

В. О. Ананьїн,

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
e-mail: ananin@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4786-0011>;*

В. В. Горлинський,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
e-mail: gvv1004@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1190-5991>*

СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР БЕЗПЕКИ

У статті досліджується генезис поняття суспільства ризику, окреслено розвиток теоретичного дискурсу з проблематики ризиків у добу постмодерну. Показано, що для української соціально-філософської думки актуальність звернення до аналізу соціокультурного інструментарію розв'язання кризових проблем суспільства посилюється загрозами й ризиками, зумовленими війною з РФ. Розкрито мотивуючу роль культури як самоорганізуючого і самозберігаючого потенціалу людського розвитку. Проаналізовано погляд на цінності як субстанційну основу цивілізаційного розвитку. Доведено значущість ціннісного виміру культури безпеки, який полягає в тому, що цінності виконують функцію системи координат і еталонів соціальної поведінки, які

визначають певний рівень довіри і захищеності суспільного життя. Розкриті специфічні функції і зміст культури безпеки у суспільстві ризику. Проаналізовано ціннісні засади культури як регулятивного чинника підтримання безпеки в українському суспільстві в умовах воєнного часу.

Ключові слова: *суспільство ризику, загрози, культура безпеки, соціокультурний простір, цінності.*

Суспільна потреба адекватної відповіді на глобальні екологічні та антропогенні виклики, посилені російським військовим вторгненням в Україну, зумовила необхідність поглиблення проблематики у сфері культури безпеки кризового суспільства. Базовим протиріччям цієї сфери є суперечність між сферою наявного – соціокультурними явищами сучасного кризового соціуму, що сприяють виникненню гібридних загроз і ризиків в суспільному житті, посилених воєнними загрозами, та сферою належного – потрібного аксіологічного наповнення соціокультурних регулятивів як чинника підтримання безпеки українського суспільства в умовах воєнного часу. Теоретичне розв'язання цієї соціокультурної проблеми дасть можливість виявити внутрішні джерела гуманітарної безпеки суспільства, актуалізувати функціонування прихованих соціокультурних механізмів, що спрямовують активність людської діяльності у порівняно безпечне річище в умовах війни.

Отже, метою статі є з'ясування і наукова презентація сутності, змісту і ролі культури безпеки як передумови і регулятивного чинника універсальної безпеки в суспільстві ризику.

Поняття «суспільство ризику» вперше було розроблено у праці У. Бека «Суспільство ризику: На шляху до нового модерну» [13]. Причиною виникнення «суспільства ризику», на думку автора, є глобальні зміни виробничих відносин, що відбуваються в постіндустріальних суспільствах. Поняття ризику розглядається як ймовірність фізичної загрози, що викликається, першою чергою, технологічними процесами. Виробництво ризиків здійснюється в усіх сферах життєдіяльності суспільства: економічної, політичної,

соціальної. Отже, внаслідок модернізації, суспільство перетворюється на «суспільством ризику», що генерує ризики [13, с. 14].

У фундамент наукового дискурсу з проблематики ризиків епохи постмодерну закладені також ідеї, розроблені Е. Гіденсом у праці «Сучасність і самоідентичність: Я і суспільство у пізньому новому віці» [14]. Для розкриття цього феномена автором вводиться поняття «середовище ризику», що містить ризики, породжувані рефлексивністю модернізації; загрозу усвідомлення і виникнення почуття безглуздості існування людини, зумовлене співвіднесенням свого особистого буття з рефлексивною модернізацією; небезпеку для людства, що викликається модернізацією та вдосконаленням військових технологій. Ситуація ризику, за Е. Гіденсом, виникає внаслідок соціальної активності як «фатальні моменти», коли індивід повинен вдатися до нових дій, знаючи при цьому, що прийняте рішення або обраний ним специфічний спосіб дії може мати незворотний характер або, щонайменше, згодом його буде важко повернути назад чи виправити [14, с. 111]. У концепціях «вірогідного ризику», «досвіду можливості» Н. Лумана ризики та небезпеки розглядаються як формально вірогідні складові постіндустріального суспільства [15]. У працях Б. Массумі, Дж. Агамбена наголошується теза про небезпеку і потенційну ризиковість соціальної системи та аналізується сутність ризиків та можливі шляхи мінімізації їх наслідків [16]. На думку українських науковців, результати досліджень можуть бути корисними для врахування в соціально-політичних практиках України [4].

Для української соціально-філософської думки актуальність звернення до аналізу соціокультурного інструментарію розв'язання кризових проблем суспільства посилюється багатьма факторами [9; 10; 12] і, насамперед, загрозами й ризиками, зумовленими війною. Агресія Російської Федерації, на погляд аналітиків, спричинила руйнівні наслідки для європейської та глобальної безпеки, порушив регіональну стабільність, створює і поширює глобальні ризики [9, с. 19]. Серед них впливовими чинниками утворення загроз є поглиблення антропологічної та екологічної кризи, викликаних гуманітарною катастрофою у районах бойо-

вих дій, наслідками військового і технологічного втручання в процес функціонування Запорізької і Чорнобильської атомних електростанцій, Каховської ГЕС, Північно-Кримського каналу і Каховського магістрального каналу, руйнування енергетичній інфраструктури України. Це породжує системні ризики, такі як поступове руйнування генофонду, що проявляється у депопуляції населення внаслідок екологічної, соціокультурної кризи і людських військових втрат у війні; деградація генотипу людини, що проявляється у порушеннях імунної системи і адаптаційних властивостей організму, зростанні рівня психічних і соціальних захворювань; втрата властивостей самовідновлювання і саморегуляції екосистем внаслідок військового втручання і критичного забруднення. У такій ситуації звернення до культури як стабілізуючої сили існування української нації в умовах воєнних загроз і екологічних небезпек, усвідомлення природи як потенціального джерела самозбереження буття здатне призупинити гуманітарну й екологічну катастрофу в країні, спричинених війною.

Розробка проблеми конституювання культури безпеки кризового суспільства відбувається у взаємозв'язку з провідними підходами, що склалися у філософії щодо розуміння ролі соціокультурних основ у сучасному кризовому суспільстві. Аналіз джерел, що розкривають соціально-філософські проблеми культури та її вплив на безпеку суспільства, дає можливість відокремити кілька основних підходів до розгляду культури безпеки як багаторівневого феномена суспільно-історичного процесу.

Першу групу джерел становлять праці, що розкривають мотивуючу роль культури, яка володіє самоорганізуючим і самозберігаючим потенціалом людського розвитку. До такого розуміння культури підводять дослідження Р. Мертона, Т. Парсонса, в яких світова культура розглядається крізь призму виконання нею екзистенційної функції – збереження людського роду. Це також дослідження Е. Кассіраера, Д. Ясперса, Е. Гуссерля, К.-Г. Юнга, М. Гайдеггера, які обґрунтовують ідеї про можливості культури у визначенні спрямованості людського розвитку, що базуються на визнанні універсальності структури людської свідомості. Погляд

на цінності як субстанційні основи цивілізаційного розвитку розвивають у своїх працях В. Андрущенко, В. Горський, А. Єрмоленко, Л. Губерський та ін. Це погляд на світову культуру в контексті виконання глобальної, захисної, організуючої екзистенціальної функції – збереження людського роду.

Єднальним фактором другої групи джерел, авторами яких є У. Бек, Е. Гідденс, Н. Луман, Г. Лассуелл, Д. Най, С. Гантінгтон, М. Дуглас і А. Вільдавські, є ідея про захисний вплив культури від загроз, що виникають на етапі трансформації у суспільстві ризику. Так, М. Дуглас і А. Вільдавські у праці «Ризик і культура» (1982) звернули увагу на важливість врахування «суб'єктивного» виміру ризику, значущість сприйняття та інтерпретації конкретного ризику зацікавленими сторонами, відмінності бачення і оцінювання ризиків представниками різних культур. Авторами зауважено, що сприйняття ризику завжди опосередковане культурними фільтрами, адже уявлення про майбутнє є продуктом культури [9, с. 23].

У працях П. Словіка, Б. Фішхоффа і С. Ліхтенштейна ризик тлумачиться як результат суб'єктивного сприйняття різними соціально-професійними групами загроз і небезпек природного чи антропогенного характеру, на які впливають чимало соціально-психологічних і ситуативних чинників, як-то світогляд, культурні і політичні вподобання, індивідуальне або групове ставлення до соціально-економічної та політичної ситуації та інших проблем, що є актуальними на даний момент, довіра до суспільних інститутів [11, с. 529–561]. У цю групу входять також дослідження, в яких осмислюються загрози існуванню людства в контексті культурологічних та антропогенних факторів, з метою виявлення соціокультурних механізмів безпеки, що функціонують у різних сферах суспільного життя та професійної діяльності. У дослідженнях аналізуються онтологічні, соціальні, політологічні основи ризику як соціокультурного феномена сучасного суспільства [3].

Саме у працях, що належать до цієї групи, вводиться у гуманітарний дискурс поняття «культури безпеки» як складової світової культури, котра виконує специфічні стабілізуючі функції історії людства. Культура безпеки аналізується як соціокультурний

процес взаємодії елементів культури з життєдіяльністю людей та їх захищеністю. Її ціннісний зміст характеризується через поняття безпеки, захисту людського життя, попередження загроз, мінімізації ризиків, гуманізму, миротворчості, корпоративності, довіри, співпраці, екологічності та прозорості. У такому розумінні культура безпеки постає як ціннісна програма, актуалізація якої спрямовує суспільний рух у річище безпечного розвитку. Так, на думку дослідників, культура безпеки містить у собі стабілізуючий механізм, який функціонує на основі системи знань, принципів, норм, цінностей і відносин у сфері безпеки. Аксиологічний підхід до аналізу культури безпеки дає можливість виявити єдину сутність цього феномена, який фіксує закономірні зв'язки між культурою, суспільним розвитком і безпекою суспільства, що виявляється в ціннісних сенсах на різних рівнях організації соціуму.

Спираючись на наведені джерела, можна зробити висновок, що провідним культурним чинником формування відносин універсальної безпеки, мотивуючим фактором людського розвитку має бути система загально визнаних цінностей і відповідних норм життєдіяльності, яка виконує функцію «універсального коду» людської культури, що містить закодований в ціннісних смислах, набутий історичний досвід людства в боротьбі за своє виживання. Лише культура як шлях до потенційного в бутті, що відображено змістом «нетлінних цінностей», здатна виходити за обрії емпіричного часу [7].

Трансцендентальну властивість культури, що містить рятівну функцію, підкреслюють Г. Горак, А. Єрмоленко, М. Згуровський, В. Лях та інші дослідники. Рятівна роль культури полягає в тому, що вона, як вираз єдності історичного досвіду з вищими програмними ціннісними смислами людського існування, є універсальним засобом розв'язання проблеми спрямованості людської історії. У сучасних умовах воєнного часу культура має слугувати синтезуючим і регулятивним чинником формування в українському суспільстві відносин, які спрямовані на утвердження і підтримання безпеки людини, держави і суспільства.

За такого погляду на властивості загальної культури, культура безпеки розглядається як елемент світової культури, її окремий тип, що виконує специфічні захисні функції в історії людства. Цей погляд дає можливість поєднати культуру безпеки з іншими типами культури, на ґрунті яких формуються способи спільної діяльності і сфери життя суспільства. У такому розумінні культура безпеки являє певну соціокультурну програму, актуалізація ціннісного і нормативного змісту якої має спрямовувати суспільний рух в умовах підвищеного ризику в річище захищеного і відносно безпечного розвитку.

Підвищення значущості культури безпеки спричинене також проявами антигуманного впливу на людське буття практик використання наукомістких технологій [8], що посилюється їх поєднанням з інформаційними технологіями і технологіями штучного інтелекту, їхнім застосуванням для виготовлення нових видів зброї. Унаслідок такого впливу, за висновками аналітиків, людина втрачає свою ідентичність як антропологічна істота. Адаже культура, призначення якої полягає у культивуванні людського, духовного початку, у змозі протидіяти антигуманним впливам на людське буття в умовах воєнного часу.

Безперечно, важливим чинником актуалізації культури безпеки є глобалізаційні процеси, що супроводжуються: змінами ціннісних координат у культурному розвитку українського суспільства; глобалізацією інформаційного, економічного, соціально-політичного, культурного й екологічного простору; відповідним підвищенням ролі міжрегіональних, глобальних структур безпеки; глобалізацією екологічних, техногенних і антропогенних загроз; подоланням національних кордонів проявами воєнного тероризму; піратства, наркобізнесу, торгівлі людьми і корупцією; загрозою переростання військових конфліктів у світову ядерну війну.

Отже, формування культури безпеки у світі та українському суспільстві може стати ефективною відповіддю на воєнно-політичні та екологічні виклики часу. Зміст культури безпеки, за такого підходу, являє собою сукупність взаємопов'язаних соціальних практик, поведінки, спілкування і відносин, спрямованих на

забезпечення універсальної безпеки людини, суспільства і держави, що функціонують у відповідних формах. Такими формами є безпекові цінності, норми, цілі, спеціальні знання, теорії, закономірності, принципи, поняття, правила, навички, вміння, взірці поведінки і діяльності, додержання яких утворює соціальний досвід підтримання універсальної безпеки і сталого функціонування суспільних механізмів в умовах небезпек. Культура безпеки як суспільний феномен має своєю підставою світоглядні універсалії, що акумульовані в історичному досвіді людства, у системі яких людина осмислює, оцінює, переживає і цілепокладає життєвий світ. Необхідність формування культури безпеки у контексті взаємовідносин зі світовою культурою відзначає у своїх працях С. Гантінгтон. На його думку, викладеній у статті «Єдина наддержава», внаслідок взаємодії влади і культури стає можливим становлення механізмів спільного підтримання порядку на ґрунті створення колективних інструментів [5].

Таким чином, сутність культури безпеки полягає в універсальній властивості культури бути потенційним чинником безпечного і сталого функціонування соціально-природних основ людського існування. Але ця потенція культури може об'єктивуватися лише через актуалізацію певних універсалій культури як ціннісних основ безпечного існування людства.

У сучасному українському суспільстві важливість урахування культурних процесів у стабільному функціонуванні систем соціуму дедалі частіше артикулюють на законодавчому, управлінському рівні [9, с. 265]. Хоча для українського соціуму і лишається актуальною думка про суттєву силу культури як духовно-практичного засвоєння природи, соціуму й історії, що належить до першої групи джерел, але в умовах воєнного часу її зміст набуває інших контекстів, коли акценти переносяться на озброєний захист культурних надбань української нації, її незалежності та територіальної цілісності. Водночас, відбувається утвердження культури відносин, притаманних воєнному часу, що ґрунтуються на підвищеній соціальній та правовій відповідальності громадян, перебудовується ієрархія цінностей, у якій домінантою постає захист

національних інтересів, суспільна і воєнна безпека. Утворюються нові культурні стилі життя, країна одягається в «камуфляж» і відтінки кольору «хакі». Змінюються змістовне наповнення, лексика і тематика культурних стилів спілкування, у яких домінують «прильоти», «тривога», «руській воєнний корабль...» та інші, новоутворені воєнним часом, лексеми. Культурний простір сповнюється військовою, героїчною національною символікою і національною мовою. Глобальний культурний інформаційний простір став носієм ідеї необхідності всебічного підтримання України у її боротьбі за свою незалежність і територіальну цілісність. Гасло «Слава Україні!» стало справді провідним у глобальному культурному і політичному просторі. Певна обмеженість культурного простору і часу умовами воєнного стану і комендантською годиною стала долатися віртуальними можливостями Інтернету. Символічною стала дата «24.02.22», починаючи від якої відлік історичного часу сповнюється кількістю принесених війною втрат. Але все ж зауважимо, що підґрунтям культури безпеки лишається її ціннісна складова, що характеризує національну культуру як конкретне вираження світової культури в історичному часі і просторі.

Інший підхід до аналізу культури безпеки ґрунтується на соціально-філософських, соціологічних і політологічних працях другої групи джерел, в яких проводиться вивчення соціокультурних чинників виникнення і шляхів розв'язання соціальних і культурних конфліктів, загроз і небезпек. Це праці, які спрямовані на виявлення соціокультурних і гуманітарних умов національної безпеки, а також дослідження регулятивних соціокультурних механізмів підтримання безпеки у різних сферах професійної діяльності [1; 6; 9]. У наведеному контексті культура безпеки постає як сукупність професійних знань, цінностей, норм, правил професійної діяльності, поведінки, звичаїв, обрядів і ритуалів, що спрямовані на створення соціокультурних умов безпеки військової, службової та професійної діяльності, пов'язаної з підвищеним ризиком і забезпеченням національної безпеки.

Проведений аналіз дає можливість побачити за різними підходами єдину сутність феномена, що фіксує закономірний зв'язок

між культурою, суспільним розвитком і станом безпеки у суспільстві і має прояв на різних щаблях соціуму з відповідним соціокультурним змістом. За своїм походженням, роллю і провідними функціями культура безпеки являє собою продукт людської життєдіяльності, закріплений у світовому культурному досвіді збереження людського життя, підтримання універсального стану безпеки, закріплений в ідеалах, цінностях, нормах, взірцях поведінки, традиціях, звичаях і обрядах. Збагачення цього досвіду відображається в історичній зміні ієрархії цінностей, що утворюють соціокультурний зміст і розуміння безпеки, збагаченні їх смислового наповнення.

Отже, культура безпеки є, з одного боку, продуктом людської життєдіяльності, відображеним в історичному і культурному досвіді людства, а з іншого – результатом ціннісного засвоєння цього досвіду і втілення в людське життя ціннісних смислів універсальної безпеки. За своїм провідним призначенням культура безпеки є чинником гармонійного просування соціуму, оптимізації людської життєдіяльності в контексті збереження людського життя, підтримання суспільного миру, попередження, запобігання й усунування небезпек у суспільному житті. Вона утворюється як альтернатива антикультурі кризового суспільства – культу насилля, жорстокості, страху, пригнічення, залякування і цинізму, що характеризують інволюційний рух соціуму.

Цілісність культури безпеки утворюється аксіологічним підґрунтям і характеризується ціннісним виміром. Значущість ціннісного виміру в культурі безпеки суспільства полягає в тому, що цінності виконують функцію системи координат і еталонів соціальної поведінки, які визначають певний рівень безпеки суспільного життя. Підґрунтям цього аксіологічного масиву є фундаментальні життєві смисли і цінності [2]. Ціннісний вимір культури безпеки, розглядається нами як відображення динаміки її смислового і ціннісного сповнення, зумовленого орієнтацією на збереження людського життя і захист Батьківщини. Зміни в ціннісному сповненні культури безпеки проявляються в її русі від культурних форм національно-державних систем безпеки до утворення регіо-

нальних, міжрегіональних і глобальних структур з новим аксіологічним змістом. Цей рух знаменується збагаченням і розширенням смислів безпеки в її історичному розвитку і розвитком відносно нових культурних форм: гуманітарної, екологічної, бактеріологічної, генетичної, інформаційної, атомної, антитерористичної, екзистенціальної та ін. В умовах воєнного часу ціннісний вектор культури безпеки визначається рухом у бік захисту безпекових інтересів людини, держави і суспільства, жорсткістю контролю інформаційного і культурного простору з боку держави, посиленням форм громадського контролю, конфіденційності діяльності сектору безпеки й оборони держави.

Аксіологічний аналіз культури безпеки дає можливість виокремити сукупність атрибутивних цінностей, що утворюють ядро аксіологічної структури. Такими цінностями – властивостями, на нашу думку, є: життєздатність і життєстійкість соціуму; надійність систем життєзабезпечення; упорядкованість, передбачуваність соціальних процесів; соціальна інтеграція та консолідація; адаптивність систем керування і забезпечення безпеки; передбачуваність воєнних, економічних, соціальних, екологічних загроз і можливість попередження небезпек, усєбічна захищеність життя людини в надзвичайних ситуаціях; інтегрованість у регіональну і глобальну систему безпеки. Атрибутивні цінності виступають як цільові, термінальні аксіологічні пріоритети, що утворюють відповідні ціннісні ряди інструментального плану.

Ціннісна система українського суспільства у кризовий час являє собою динамічний аналог соціальної структури, зумовленої воєнним часом у вигляді аксіологічної картини, що відображає строкату мозаїку усвідомлених ціннісних смислів, значущостей, цілей, норм, притаманних соціуму, коли у масової і колективної свідомості домінують ризики і небезпеки, спричинені війною. Поряд з життєвими смислами, матеріально-економічними, політичними, соціокультурними безпековими цінностями, ця система одночасно містить аксіологічні критерії національної, регіональної та цивілізаційної безпекової ідентифікації, що відображають ступінь входження українського суспільства в систему відносин безпеки

регіонального – західноєвропейського та глобального рівнів. Безпека українського суспільства залежить від соціокультурної динаміки, зумовленої рухом в системі ціннісних орієнтацій у суспільній свідомості в бік утвердження ціннісних основ збереження незалежності і територіальної цілісності України та національної безпеки як ціннісної домінанти в умовах воєнного стану держави.

Як висновок, відзначимо, що теоретичне розв’язання проблеми конституювання культури безпеки дає можливість виявити внутрішні джерела руху українського суспільства в напрямі утвердження і розширення соціокультурного простору безпеки, оптимізувати функціонування прихованих соціокультурних механізмів, що спрямовують активність людської діяльності в безпечне для його розвитку річище, особливо в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьїн В. О., Горлинський В. В. Ментальні структури свідомості як передумова сталого розвитку і безпеки суспільства. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2021. Вип. 2(174). Т. 1. С. 3–18. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.2.1.01>.

2. Ананьїн В. О., Горлинський В. В. Розвиток ідеї екзистенційної безпеки у філософії постмодерну. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2022. Вип. 1(175). Т. 1. С. 35–51. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2022.1.1.3>.

3. Антипенко І. В. Онтологічна основа феномену ризику в сучасних методологічних підходах зарубіжної ризикології. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2019. № 1. С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.26>.

4. Воропай Т. С. Джорджо Агамбен: надзвичайне положення як парадигма сучасної політики. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, 2015, вип. 52. С. 78–81. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/article/view/7404/6878>

5. Гантінгтон Семюел. «Єдина наддержавна». *Незалежний культурологічний часопис «І»*. Інститут демократії ім. Пилипа Орлика / пер. С. Яринича. 2000. № 16. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n16texts/hanting1.htm>

6. Каріх І. Культурна політика як інструмент політики національної безпеки України. *European political and law discourse*. 2017. Vol. 4, iss. 2.

Рр. 136–140. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-2/23.pdf>

7. Кримський С. *Ранкові роздуми*. Київ : Майстерня Білецьких, 2009. С. 16–19. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Krymskiy_Serhii/Rankovi_rozdumy_zb

8. Лукьянец В. С. Наука нового века. Гуманитарные трансформации. *Наука и образование: современные трансформации*. Киев : ПАРА-ПАН, 2008. С. 8–36.

9. *Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри* / ред. Л. Г. Скокової. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с. URL: https://i.soc.com.ua/assets/files/journal/monografiya_21_04_22.pdf

10. *Світова гібридна війна: український фронт* / заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya>.

11. Словик П., Фишхофф Б., Лихтенштейн С. Факты против страха: понимание воспринимаемого риска. *Принятие решений в неопределенности* / ред. Д. Канемана, П. Словики, А. Тверски. Харьков : Гуманитарный центр, 2005. С. 529–561.

12. Україна як суспільство ризику. *Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції*. Дніпро : Видавничо поліграфічний дім «Формат А+», 2021. 168 с. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/facults/fsocgum/sociologia/2021%20Ukraina_suspilstvo%20ryzyku.pdf

13. Beck Ulrich. *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in Eine Andere Moderne*. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1986, 396 p. URL: <http://socio.karazin.ua/resources/60be71e2e8e5ef7171ef10f4f60ca8a4.pdf>

14. Giddens A. Fate, Risk and Security. In: *A. Giddens. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge : Polity Press, 1991. 264 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Modernity_and_Self_identity.html?hl=es&id=Jujn_YrD6DsC&redir_esc=y.

15. Luhmann Niklas. Der Begriff Risiko. In: *Luhmann N. Soziologie des Risikos*. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 1991. P. 9–40. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/2973>

16. Massumi Brian. *Ontopower: War, Powers, and the State of Perception*. Duke University Press, 2015. P. 242. URL: <https://doi.org/10.1215/9780822375197>

REFERENCES

- Ananin, V. O., & Horlynskyi, V. V. (2021). Mental structures of consciousness as a prerequisite for sustainable development and security of society. *Multiversum. Philosophical almanac*, 2(174), vol. 1, 3-18. DOI: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.2.1.01>. [In Ukrainian].
- Ananin, V. O., & Horlynskyi, V. V. (2022). Development of the idea of existential security in postmodern philosophy. *Multiversum. Philosophical almanac*, 1(175), vol. 1, 35-51. DOI: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2022.1.1.3>. [In Ukrainian].
- Antypenko, I. V. (2019). The ontological basis of the phenomenon of risk in modern methodological approaches of foreign riskology. *Elektronnyi zhurnal «Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok» (Public administration: improvement and development)*, 1, 1-7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.26>. [In Ukrainian].
- Voropai, T. S. (2015). Giorgio Agamben: the state of emergency as a paradigm of modern politics. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Seriiia «Filosofiiia. Filosofska perypetii» (Bulletin of KhNU named after V. N. Karazina. Series «Philosophy. Philosophical vicissitudes»)*, 52, 78-81. Retrieved from: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/article/view/7404/6878>. [In Ukrainian].
- Huntington, S. (1999). The only superpower. *Nezalezhnyi kulturolohichnyi chasopys «I» (Independent cultural journal "Y")*, Council on Foreign Relations, Inc. *Foreign Affairs*, 16. Retrieved from: <http://www.ji.lviv.ua/n16texts/hanting1.htm>. [In Ukrainian].
- Karikh, I. (2017). Cultural policy as an instrument of national security policy of ukraine. *European political and law discourse*, 4(2), 136-140. Retrieved from: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-2/23.pdf>. [In Ukrainian].
- Krymskyi, S. (2009). *Morning thoughts*. Kyiv: Maisternia Biletskykh. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Krymskyi_Serhii/Rankovi_rozdumy_zb [In Ukrainian].
- Lukkyanets, V. S. (2008). "Science of the new century. Humanitarian transformations", in *Science and education: modern transformations*. Kiev: PARAPAN.

Risks in today's unstable society: social and cultural dimensions: monograph; under the editorship. (2021). Skokova, L. G. (Ed.). Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from: https://i-soc.com.ua/assets/files/journal/monografiya21_04_22.pdf [In Ukrainian].

The world hybrid war: the Ukrainian front. (2017). Horbulina, V. P. (Ed.). Kyiv: NISD. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya> [In Ukrainian].

Slovyk, P. Fyshkhoff, B. & Lykhtenshtejn, S. (2005). *Facts Against Fear: Understanding Perceived Risk.* Decision-making in uncertainty. Kahneman, D., Slovik, P. & Tversky, A. (Eds.). Kharkiv: Humanitarian Center.

Ukraine as a risk society. (2021). *Collection of materials of the All-Ukrainian scientific conference.* Dnipro: Vydavnycho-polihrafichnyi dim «Format A+». Retrieved from: https://www.dnu.dp.ua/docs/facults/fsocgum/sociologia/2021%20Ukraina_suspilstvo%20ryzyku.pdf [In Ukrainian].

Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in Eine Andere Moderne.* Frankfurt a. M.: Suhrkamp. Retrieved from: <http://socio.karazin.ua/resources/60be71e2e8e5ef7171ef10f4f60ca8a4.pdf>

Giddens, A. (1991). Fate, Risk and Security. In: *Giddens, A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age.* Cambridge: Polity Press. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books/about/Modernity_and_Self_identity.html?hl=es&id=Jujn_YrD6DsC&redir_esc=y

Luhmann, N. (1991). Der Begriff Risiko. In: *Luhmann, N. Soziologie des Risikos.* Berlin; New York: Walter de Gruyter, 9-40. Retrieved from: <https://gtmarket.ru/library/articles/2973>

Massumi, B. (2015). *Ontopower: War, Powers, and the State of Perception.* Duke University Press. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822375197>

Valerii Ananin

Doctor of Philosophical Sciences, professor, Institute of special communication and information protection of National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv polytechnic institute"; Kyiv, Ukraine; e-mail: ananin@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4786-0011>;

Viktor Horlynskyi

Candidate of philosophical sciences (Ph.D.), associate professor, Institute of special communication and information protection of National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv polytechnic institute", Kyiv, Ukraine; e-mail: gvv1004@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1190-5991>

Risk society: the sociocultural dimension of Safety

Abstract

The article examines the genesis of the concept of risk society, outlines the development of the theoretical discourse on the issue of risks in the postmodern era. It is shown that for Ukrainian socio-philosophical thought, the relevance of turning to the analysis of the socio-cultural tools for solving the crisis problems of society is intensified by the threats and risks caused by the war with the Russian Federation. The motivating role of culture as a self-organizing and self-preserving potential of human development is revealed. Security culture is analyzed as a socio-cultural process of interaction of culture elements with people's life activities and their security. The safety culture should contain a stabilizing social program that functions on the basis of a system of knowledge, principles, norms, values and relations in the field of safety. It was concluded that the leading cultural factor in the formation of universal security relations should be a system of universally recognized life values and social norms of life, which performs the function of the "universal code" of human culture, which contains the acquired historical experience of humanity in the struggle for its survival, coded in terms of values. A set of attributive values that form the core of the value structure of the safety culture is defined, namely: viability and sustainability of society; reliability of life support systems; orderliness, predictability of social processes; social integration and consolidation; adaptability of management and security systems; predictability of military, economic, social, environmental threats; the possibility of preventing dangers; comprehensive protection of human life in emergency situations; integration into the regional and global security system. The view on values as a substantial basis of civilizational development is analyzed. The significance of the value dimension of the safety culture is proven, which consists in the fact that values perform the function of a system of coordinates and standards of social behavior that determine a certain level

of trust and security of public life. It is substantiated that the appeal to culture, as a potential source of self-preservation and stabilizing force of existence of the Ukrainian nation in the conditions of war threats, is able to stop the humanitarian catastrophe in the country caused by the war. The specific functions and content of the safety culture in the risk society are revealed. The value principles of culture as a regulatory factor in maintaining security in Ukrainian society in wartime conditions are analyzed.

Keywords: *risk society, threats, safety culture, socio-cultural space, values.*